

TÜRKİYE'DE GİZLİ HAZİNELER İLE İLGİLİ İNANÇLAR VE UYGULAMALAR

AHMET EDİP UYSAL

- ÖZET -

Çok eski medeniyetlerin beşiği olması itibariyle Anadolu topraklarında pek çok kıymetli para ve eşyaların gömülü olduğu ve bunların ara sıra meydana çıktığı bir gerçek olmakla beraber, halk arasında bu konuda gerçeğe ilgisi olmayan mubalağalı rivayetler, efsaneler, inançlar, ve bu gibi definelerin elde edilmesi için girişilen uygulamalar pek yaygındır. Türk köylüsü yerde çok altın gömülü olduğuna inanmaktadır. Define arayıcıları arasında yaygın olan bir inanca göre evvel zaman içinde yere düşen kıymetli paralar ve ziynet eşyaları, cinler tarafından bölük bölük toplanırmış. Bunlara Anadolu'da çoğu zaman "sahipli paralar" diyorlar. Bunlardan her birinin bir tılsımı varmış. Maazallah, bu tılsımı bilmeden onlara yaklaşmak insanın çarpılmasına yol açarmış. Anadolu'da toplam olarak 74 ton altın gömülü olduğuna ve bunların sırlarının Vatikan papazlarının elinde bulunduğu dair Türk definecileri arasında pek yaygın bir inancın varlığını tesbit etmiş bulunuyorum.

Türkiye'de genellikle iki türlü defineci var: 1) Şehirli defineciler. 2) Köylü defineciler. Şehirli defineciler, köylülere nazaran daha rasyonel ve kendilerince ilmî usullerle çalışıyorlar. Bazılarında modern arama cihazları bile var. İncelememin asıl konusunu teşkil eden köylü defineciler tamamen şifahi bir şekilde naklolunan, mubalağalı ve efsanevi bilgi ve metotlarla çalışmaktadırlar. Başka folklor ürünlerinde gördüğümüz motifleşme, kalıplaşma ve varyantlar halinde tekrar-

* Yazar Bükreş'te 4-10 Eylül 1974 tarihinde toplanan IV. Uluslararası Güney-Doğu Avrupa Tetkikleri Kongresinde bu konuda bir tebliğ vermiştir. Yazar ayrıca 8-14 Ekim 1973'te Ankara'da toplanan I. Uluslararası Türk Folklor Semineri'nde "Türkiye'de Halk Defineciliğinde Folklor Unsurları" konusunda bir tebliğ vermiştir. *I. Uluslararası Folklor Semineri Bildirileri*, Ankara 1974 s. 416-424. Prof. Uysal'ın bu konuda İngilizce bir makalesi yayımlanmıştır. "Turkish Treasure Lore: Traditions and Practices," *International Folklore Review*, London 1983

lanma durumunu bu konuda da görmekteyiz. Örnek olarak Ali Bey Değirmeni denilen ve 40 katır yükü altının gömülü bulunduğu rivayet olunan hayali değirmenin bütün Kuzey Anadolu Dağlarında yahut bir define işareti olduğuna inanılan Yedi Cıvıvli Tavuk, Topal Ayı, Çolak Papaz gibi işaretlerin yurdun her tarafında aranmakta olduğunu, hatta görüldüğüne dair iddialar dolaşmakta olduğunu kaydedebiliriz.

Define arayıcıları gül çubuğu, söğüt dalı, çatal çubuk, bakır teller gibi aletlerden başka, beyaz horozu uçurmak ve düştüğü yeri kazmak, su kâsesinde cinleri toplamak, yere tavuk yumurtası (veya sığırcık kuşunun yumurtasını) gömmek ve sonra üzerindeki değişiklikleri incelemek, kara kedi gözünden faydalanmak, define plan ve haritalarından faydalanarak aramalar ve kazılar yapmak gibi metotlar kullanmaktadırlar.

Balığın da bir define işareti olduğuna dair Türkiyede pek yaygın inançlar vardır. Bir gün, Yozgat köylerinden birinden 5 köylü beni Fakülte'deki odamda ziyaret ederek, bana balık işaretinin manasını sordular. Onlara bunun eski bir bereket işareti olduğunu söylediğimde hiç memnun olmadıklarını yüzlerinin ifadesinden anlıyabılmışım. Birisi cebinden itina ile sarılmış bir tomar çıkardı, masamın üzerine serdi ve bana dönerek "Ya buna ne buyrulur, hocam?" dedi. Çin'de basılmış olan, ve üzerinde Çince yazılar bulunan bu renkli levhanın ne olduğunu anlamakta güçlük çekmemişim. Levha, insan hazım sisteminin nasıl çalıştığını bir fabrikaya benzeterek açıklamak amacı ile yapılmıştı. Köylüler ise bunun köyleri civarında bulunan Balıklı Mağara'nın içindeki büyük hazinenin planı olduğuna inanıyorlardı. Sebep de resimde iç organları gayet girift bir fabrikaya benzeyen adamın bir masaya oturmuş, önünde de yemekte olduğu büyük bir balığın bulunması idi. Aslında resimdeki adam tesadüfen balık yiyordu. Fakat köylüler bu levhanın bir define haritası olduğuna o kadar inanmışlardı ki, ne yaptı isem onları bu fikirden vazgeçiremedim. Sonunda, benim bu define haritasını onların ellerinden çalabileceğim endişesi ile "Allahaismarladık" dahi demeden odamdan çıkıp gittiler. Arşivim için levhanın fotoğrafını çekmek isteyişim onları büsbütün kötü niyetimden şüphelendirmişti. Olay, define konusunda, Türk köylüsünün pek safça davranışlar göstermekte olduğunun güzel bir delilidir.

Pek yaygın olan diğer bir define inancı da Türkiye'de 366 adet define işareti olduğudur. Manol, Lefter, Pop Martin, Katırcı Yani, Volçan Voyvoda ve Emin Ağa gibi bazı haydutlar, Osmanlı Hazinesini soyarak, aldıkları altınları 366 yere özel işaretler koyarak gömmüşlerdir. Bu işaretlerden bazıları şunlardır: Topal Ayı, Yedi Cıvıvli Tavuk, Yedi Yavrulu Domuz, Çolak Papaz, Merdiven, Sofra, Sırt Sırtta Yatan Öküzler'dir. En büyük hazinenin, bütün bu işaretleri belirli bir sıra ile takip ederek, en sonuncusunun olduğu yere ulaşmakla bulunabileceğine inanılmaktadır. Bazı defineciler bunların hepsinin Uludağ'da, veya Bandırma ile Karacabey arasında Marmaranın güney kıyıları boyunca uzanan Karadağ'da olduğuna inanmaktadırlar. Bütün ömrünü Karadağ'da bu işaretlerin yerlerini tesbit etmekle geçiren, ve nihayet en son işaretin Karacabey ovasında Tophisar Köyü civarındaki bir tepede bulunduğunu tesbit eden bir köylü ile tanışmıştım. Kendisi Tophisar civarındaki tepede ruhsatlı bir kazı yapmak için Eski Eserler Genel Müdürlüğüne müracaat etmiş, fakat burası eski devirlerden kalma bir höyük ve dolayısıyla arkeolojik bir saha olduğundan bu isteği ilgili makamlarca reddedilmişti.

Bir zamanlar Doğu Anadolu'dan bir köylü bana köyünün yakınlarında bir kaya bulunduğunu, bu kayanın üzerinde yumuşak bir nokta olduğunu, oraya parmakla basıldığında kayanın inlediğini, biraz daha kuvvetle basıldığında ağladığını, biraz daha fazla basıldığında kanadığını, burada büyük bir hazinenin bulunduğunu yazıyor ve benden bu hazinenin tılsımını istiyordu.

Köprü ayaklarında ve cami duvarlarında, bu eserlerin bânileri tarafından ileride tamir işlerinde kullanılmak üzere büyük paraların gömülmüş olduğu, definecileri çok tahrik eden, ve hatta onları bu gibi eserleri tahribe kadar götüren çok yaygın bir inançtır. Antalya'daki Murat Paşa Camii hakkında böyle bir rivayet dolaşmaktadır. Türkiye'de hemen her tarafta, köprü ayaklarında ve eski cami, han, hamam duvarlarındaki oyuklar, bu inançla hareket eden definecilerin faaliyetlerine tanıklık etmektedir.

Karacabey'in Doğa Köyünde "Altın Tarla" denilen mevkide "Yedi Kulplu Kazan" ile içindeki "Takyanoz Altınları" hakkında pek ilgi çekici bir rivayet tesbit ettim. "Sahipli Paralar"dan sayılan bu altınlar, paslanmasın diye cinler tarafından yılda bir kere savrulmuş. Altın Savruntusu denen bu olayı bizzat gören 5-6 kişi var. Belki bir fosforesans olayından başka bir şey olmayan bu olay, köylülerin

hayalinde pek garip boyutlar kazanmakta ve Eshab-ı Kehf ile irtibat kurulmaktadır.

Tarsus'ta bir define meraklısı, 1968 yılında kışın yaprak açan, ve her zamankinden farklı olarak, kırmızı meyva veren bir dut ağacının dibinde Kleopatra'nın hazinesini aramak için ruhsatlı bir kazı yapmış, fakat kazıdan bir kaç yüzyıllık koca dut ağacının tahribi dışında bir sonuç alınamamıştır.

Türkiye'de pek nadir ve tamamen tesadüfi olarak bazı gizli hazineler veya gömüler yeryüzüne çıkmaktadır. Mesela, bir kaç yıl evvel Bursa civarında bir kayaya yıldırım isabet etmiş, ve kayanın dibinde gömülü bulunan binlerce gümüş para ortalığa saçılmıştı. İşte bunun gibi tesadüfi olaylar meraklıları büsbütün tahrik etmektedir.

Türkiye'de Definecilikle ilgili pek zengin rivayetler, hikâyeler, ilgi çekici motifler olduğu kesinlikle söylenilebilir. Bunlardan bir haylisini halk ağzından derlediğim bant arşivinde muhafaza etmekteyim. Konu halk inançları ile halk edebiyatının ve etnolojinin pek ilgi çekici bir yönünü teşkil etmektedir, ve bu bakımdan incelemeğe değer.